

Džemal Najetović

TOTALITARNI POLITIČKI SISTEMI I TERORIZAM

Rezime

Totalitarizam (engl. totalitarianism, njem. totalitarismus, franc. totalitarisme). Pridjev totalitaran prvi put upotrebljava Giovanni Amendolla u dnevniku *Il Mondo* 12.05.1923. godine kao oznaku fašističke zloupotrebe izbornog postupka u parlamentu. On je nelegalni pritisak fašista u parlamentu nazvao *sistema totalitario*. U ideologiji italijanskog fašizma pojam totalitarizam ima pozitivne konotacije, jer je Musolini prvi upotrijebio pridjev totalitaran u svom govoru 1925. godine. U političkoj teoriji u analizi totalitarnih diktatura (fašističke, nacističke i boljševičke) polazi se od Fridrihovog idealno tipskog pojma totalitarizma. Prema njemu, sve totalitarne diktature imaju šest zajedničkih karakteristika. Prva je u detalje razrađena ideologija koju podanici moraju, bar pasivno, akceptirati. U njoj je sadržan zahtjev koji se temelji na radikalnom ukidanju postojećeg poretka i uspostave novog. Druga, u sistemu postoji jedna masovna politička partija koju, u pravilu, vodi pojedinac-diktator. Partija obuhvata oko 10% populacije. Čvrsto jezgro partije je strasno i bez pogovora odano partijskoj ideologiji i nastoji pridonijeti njenom sveopštem prihvatanju. Partija je hijerarhijski i oligarhijski strukturirana. Treća, na djelu je sistematski teror koji provodi tajna politička policija koju podržava i nadgleda partija. Teror tajne policije je uperen kako protiv vidljivih neprijatelja režima, tako i protiv proizvoljno odabranih društvenih grupa. Tajna policija koristi savremenu nauku, posebno naučnu psihologiju. Četvrta, na djelu je, tehnologijski uslovljen, potpuni monopol kontrole svih sredstava masovne komunikacije. Peta, postoji sličan, tehnološki uslovljen monopol nad svim oblicima efektivne oružane sile. Šesta je

centralizovano upravljanje i kontrola cjelokupne ekonomije.¹

Ključni pojmovi: *totalitarizam, nacizam, fašizam, boljševizam, država, teror, terorizam.*

Pojmovno određenje totalitarizma

PREOVLADAVAJUĆI ZNAČAJ ZA TOTALITARNE REŽIME imaju ideologija i neproračunljivi masovni teror. Ideologijske proklamacije totalitarnog poretka realizuju se na teroristički način. Teror je, stoga, istinska bit totalitarne vladavine. Specifični totalitarni teror tajne policije usmjerava se protiv "objektivnog protivnika" kojeg određuje ideologija, a vrhunac mu je politika istrebljenja određenih grupa i naroda u koncentracionim logorima. Borba protiv neprijatelja je uslov bez koga nije moguće održanje totalitarnog režima. Bez postojanja neprijatelja nije moguće postići jedinstvenost i monolitnost. Masovnom primjenom terora stanovništvo se razbija u atomizirane i posve izolirane individue. Rezultat nasilja nad stanovništvom je egzistencijalna ugroženost i nasilje nad pojedinačnim uvjerenjima. U totalitarnom režimu velika pažnja poklanja se indoktrinaciji stanovništva, posebno omladine. Partija preuzima kontrolu nad odgojem mladih, iz čijih redova regrutira i nove članove.²

Istočnoevropska društva su 50-tih godina pretrpjela niz promjena. Naime, nepredvidljivi teror je zamijenjen legalnim sistemom prinude, ukinuta je svemoć terorističke tajne policije i decizionistička vlast vođe i njegovih pristalica, službena ideologija više ne obuhvata sva područja čovjekove egzistencije, ne postoji apsolutna kontrola sredstava informisanja, itd. Totalitarni režimi su se u razdoblju destaljinizacije pretvarali u autoritarne. Za razliku od totalitarnog, autoritarni režim se zadovoljavao političkom kontrolom države bez namjere da ovlada cjelokupnim društvenim i kulturnim životom zajednice.³

Totalitarizam je sveobuhvatna intervencija države, neke političke ili vjerske organizacije u društvene odnose. U takvom političkom sistemu

¹ Leksikon temeljnih pojmova politike, Zagreb, 1990., str. 70-72.

² Isto, str. 73.

³ Leksikon temeljnih pojmova politike, Zagreb, 1990., str. 74.

društvo je potpuno podređeno jednoj organizacionoj sili koja je od njega otuđena i stoji van domašaja demokratske društvene kontrole. Najčešći oblik je diktatura uske grupe lica ili pojedinaca. Ekstremni totalitarizam bio je glavna karakteristika nacističke Njemačke i fašističke Italije. U SSSR-u, Staljinovoj formulaciji “socijalističke države”, po kojoj ona proširuje svoje funkcije (vanjska i unutrašnja sigurnost, privredno-organizatorska i kulturna) dato je teorijsko opravdanje za jedno totalno miješanje države u sve društvene odnose. Krajnji rezultat ovog sistema koji je sovjetska teorija nazivala “kultom ličnosti”, bio je jedna posebna autoritarna država, po organizacionim oblicima, mehanizmu akcije i političkoj praksi specifični oblik totalitarne države. Osnovi totalitarizma su u političkoj, ekonomskoj i ideološkoj vlasti.⁴

Totalitarizam se označava kao oblik političkog sistema za kojeg je karakteristično: totalna država, monopol jedne političke stranke, specifična struktura društva, sastav etatističkog planiranja u ekonomiji, politička ideologija i odgojni sistem u funkciji opravdanja i održanja totalitarne vladavine. Ovaj tip političkog sistema karakteriše:

- Jedna politička stranka koja posjeduje politički monopol;
- Ideologija koja ima obilježja totalitarne političke doktrine;
- Isključiva kontrola nad ekonomijom, medijima, vojskom i policijom;
- Tajna policija u funkciji zaštite postojećeg sistema.

Podjela terorizma

- **Nacionalni ili domaći terorizam** – terorizam koji se uglavnom tiče interesa građana i teritorije jedne države;
- **Međunarodni terorizam** – terorizam koji obuhvata interese građana i teritoriju više od jedne države;
- **Terorizam pod sponzorstvom države** – terorizam koji dobija aktivnu ili pasivnu podršku određene suverene države, ili kojim ta država upravlja.

⁴ Politički leksikon, Beograd, 1980., str. 471-472.

Državni terorizam

Aktivnosti države kao subjekta terorizma nije rijetka pojava i sve je prisutnija u savremenim međunarodnim odnosima.

Vlade nekih država već se odavno angažuju u različitim vrstama protivzakonitih tajnih aktivnosti, uključujući sistematsku primjenu terora protiv svojih neprijatelja, kako domaćih, tako i stranih. Nacističko žrtvovanje Jevreja, Cigana, komunista i homoseksualaca, političkih rivala i “državnih neprijatelja” u Njemačkoj, te srpsko uplitanje u podsticanje antihabsburških nemira u Bosni i Hercegovini uoči Prvog svjetskog rata, dva su jasna primjera iz prošlosti o **državnoj podršci terorizmu ili njegovoj direktnoj primjeni.**

Državni terorizam može se podijeliti na:

- Unutrašnji i
- Vanjski.

Za **unutrašnji terorizam** država redovno nalazi pokriće i legitimitet u ustavu i ostalim zakonima koji proizilaze iz njega, ne osvrćući se mnogo na svoje građane koji su nezadovoljni unutrašnjim problemima u državi. **U ovom slučaju terorizam je oruđe manjine** koja smatra da je ugrožen neki širi interes i u tom svom strahu želi da izazove strah protivnika i da ga parališe. Pri tome nije u stanju ili neće da pravi razliku između pravih krivaca i onih koji to nisu.

Primjeri unutrašnjeg terorizma su mnogobrojni. Tako, npr., korištenje tzv. **Odreda smrti** (često policajca u civilu) zajedno sa razmetljivim zastrašivanjem političkih protivnika, studentskih grupa, sindikalnih prvaka, novinara i drugih, izrazita je karakteristika desničarskih vojnih diktatura koje su preuzele vlast u **Grčkoj, Argentini i Čileu** 70-tih godina, ali i izabranih vlada u **Salvadoru, Gvatemali, Kolumbiji i Peruu.** Na jednom latinoameričkom kongresu 1981. godine, konstatovano je da je u vrijeme tih diktatura nestalo oko 90.000 ljudi.

Drugi izraziti primjer **unutrašnjeg terorizma** je onaj koji su sproveli **komunistički režimi** širom svijeta. Prevazilazeći individualne zločine, komunistički su režimi, da bi učvrstili svoju vlast, pretvorili zločin nad masama i teror u sistem vladanja. **Arhive i obilna svjedočenja** pokazuju da je teror bio od početka jedna od fundamentalnih dimenzija **modernog komunizma.** Kada se govori o zločinima komunizma,

jednostavno se ne zna odakle početi. Komunizam ih je počinio bezbroj, zločine nad duhom ponajprije, počinio je i zločine nad univerzalnim i nacionalnim kulturama, ali su masovna ubistva ljudi, žena i djece ipak najbrojnija. **Ta je praksa bila najviše naglašena kroz: egzekuciju na različite načine – strijeljanje, vješanje, gušenje, batinjanje ili u drugim slučajevima: gasna komora, namjerno izazivanje gladi te uništavanje glada, deportacija – gdje se smrt mogla desiti u toku transporta tj. u toku marševanja ili u vagonima za stoku, nasilni rad, itd.**

Prema statističkim podacima, **za vrijeme komunističkih režima živote je izgubilo na milione ljudi, i to:**

SSSR	20.000.000
Kina	65.000.000
Vijetnam	1.000.000
Sjeverna Koreja	2.000.000
Afganistan	1.500.000
Kambodža	2.000.000 (jedna četvrtina populacije) itd.

Ubistva bez suđenja, montirani sudski procesi, genocidi nad manjinskim narodima, koncentracioni radni logori (gulazi), premlaćivanje, te otimanje imetka, bila su svakodnevna i “normalna” pojava u komunističkim državama.

Također, kao **primjer unutrašnjeg terorizma** mogu se navesti i primjeri **Južnoafričke Republike**, gdje je bjelačka manjina (oko 15%) dugi niz godina terorisala crnačku većinu, zatim **Iraka**, gdje je socijalistički diktator Saddam Husein, ne samo pravio katastrofalne poteze u vanjskoj politici, nego je strahovito terorisao razne grupe koje su se protivile njegovoj diktaturi. **Za vrijeme njegove vladavine ubijene su stotine hiljada muslimana, a zatvori su bili puni političkih protivnika.**

Fenomen masovnog društva

Totalitarni režimi dok su na vlasti, kao i totalitarne vođe dok su živi, do samog kraja iziskuju i počivaju na masovnoj podršci. Hitler, Musolini, Staljin i sl., nikada ne bi mogli zadržati vođstvo nad velikim stanovništvom da se nisu mogli bezuvjetno pouzdati u mase. Ono što iznenađuje nije činjenica da se uvjerenje jednog naciste ili boljševika neće znatno uzdrmati kada bude svjedokom zločina protiv ljudi koji ne pripadaju njegovom pokretu ili mu se suprotstave, ali je nevjerovatno

kako njihova neograničena lojalnost vođi neće pokleknuti čak ni kada sami postanu žrtvom progona, zločincima bez zločina i kada ih njihova partija pošalje na prisilni rad ili u koncentracioni logor. “Ono što ljude priprema na totalitarnu vlast u netotalitarnim uvjetima je činjenica da je osamljenost, nekoć rubno iskustvo, koje se doživljava u marginalnim društvenim uvjetima kao što je starost, postala svakodnevnim iskustvom sve većih masa u našem stoljeću”.⁵

Razlika između nacista i boljševika je ta što su nacisti počeli sa masovnom organizacijom kojom su potom ovladale elitne formacije, dok su boljševici započeli sa elitnim formacijama, a kada su državu počeli pripremati za totalitarizam, prvi korak je bio proizvodnja nestrukturiranih masa. Ishod je u oba slučaja bio isti, razbili su društvene, pravne i političke vrijednosti države, stranački sistem nadomjestili su masovnim političkim pokretom, središte moći premjestili su s vojske na policiju, te vodili vanjsku politiku koja je težila imperijalizmu i osvajanju svijeta.

Terorizam je, kao vrhunski oblik političkog djelovanja, u totalitarnim sistemima imao dvojaku ulogu. S jedne strane, masama je postao privlačan kao neka vrsta filozofije ili političkog ekspresionizma kroz koji se mogla izraziti srdžba, frustracija ili slijepa mržnja, a s druge strane su ga strane vođe koristile u raznim varijantama boljeg atomiziranja društva u destrukciji društvenih jedinica utemeljenih biologijom, tradicijom i religijom, sve s ciljem da se individua što više izolira, kako bi se njome lakše manipuliralo. Oslanjanje na teror i neproračunljivo nasilje presudni su faktori totalitarizma. Masovnost se usavršava stalnim ukazivanjem na protivnike, a strah postaje rašireniji nego ikada prije.

Teror – temeljni oblik političkog totalitarizma

Teror je u totalitarnom režimu toliko jak da čovjeku daje pouku da ne smije nikome pripadati, a da tuga i sjećanje nisu dopušteni. Radi uništenja svih društvenih i porodičnih veza, odmah po hapšenju neke osobe osumnjičeni su bili svi u njegovoj blizini, od najbližih rođaka i prijatelja do običnih poznanika. Zato bivši prijatelji odmah postaju najljući neprijatelji, a da bi spasili vlastiti život izmišljaju nepostojeće dokaze protiv okrivljenog, s ciljem da pokažu vlastitu nevinost, objašnjavajući kako vezu s okrivljenim održavaju kako bi ga razotkrili kao sabotera.

⁵ Kukić Slavko, “Sociologija: teorija društvene strukture”, Sarajevo, 2004., str. 148.

Snažan teror u početnoj fazi totalitarne vladavine služi isključivo uništenju protivnika i onemogućavanju svake daljnje borbe, ali pravi totalitarni teror počinje tek kada se završi ta početna faza i kad režimu više ne prijete borba, pa je vođstvu omogućeno da podigne hajku na “objektivne” neprijatelje.

Radikalizacija u Njemačkoj je počela prije početka Drugog svjetskog rata. Sam Hitler je priznao kako mu je rat omogućio da radikalizaciju ubrza, jer je odmah dao naredbu da se pobiju svi neizlječivo bolesni, s ciljem da se u budućnosti cijela nacija podvrgne rendgenskom pregledu, te uradi popis osoba koje će se nakon toga “ukloniti iz javnosti”.

Kategorija osumnjičenog u totalitarnim sistemima obuhvata cijelo stanovništvo. Ljudi su sumnjivi već po definiciji zato što mogu misliti. U posljednjoj, potpuno totalitarnoj fazi, u kategoriju nepoželjnih u SSSR-u, ušle su osobe koje su se naprosto našle na popisu, različitom od pokrajine do pokrajine, određenom za deportovanje. Njemačka bi dočekala potpuno razvijen totalitarni režim da je dobila rat, a to bi donijelo neizmjerne žrtve na granici istrebljenja “nižih rasa”, “istočnih podljudi”, ali i samih Nijemaca, jer je Hitler do zadnjih detalja razradio zloglasni zdravstveni program Rajha.

Tajna policija

Ponekad i iza fasade prisilne vlasti države, u zbrci multipliciranih službi, mimo svih primjena ovlaštenja i u haosu neočekivanosti, leži jezgra vlasti države, vrlo efikasna i vrlo sposobna služba tajne policije. Primjetna je raznolikost zadataka kojima se takva policija bavi: obračun sa opozicijom, vođenje koncentracionih logora, održavanje reda među prisilno angažovanom radnom snagom, međunarodna špijunaža, stvaranje petih kolona u neprijateljskim državama i sl. Zadatak totalitarne tajne policije nije otkrivanje zločina, već spremnost da bude pri ruci kada vođa odluči likvidirati određene kategorije društva. Tajna policija je izvršilac najvećih državnih tajni sa mogućnošću da kažnjavaju svaki zločin koji vođa uopšte može zamisliti, bez obzira je li ili nije počinjen. Inovativnost u njihovom radu jeste što su toliko sistemski da se stvara dojam da žrtva nikada nije ni postojala.

Glavna odlika Himlerove organizacije SS-a sastojala se u tome što je “otkrio vrlo jednostavnu metodu” odabira članova prema “dobroj krvi” koji su, potom, bili pripremani za “rasnu borbu bez milosti”. SS-u

su mogli pristupiti samo oni koji su svoje arijevsko porijeklo mogli dokazati do 1750. godine i bili viši od 172 cm, imali plave oči i svijetlu kosu. Himler je to opravdavao izjavom: “Znam da ljudi koji su izrasli do određene visine moraju u nekoj mjeri imati poželjnu krv”.

Vođa – središte pokreta

Prema riječima F. Neumanna: “Harizmataska vladavina odavno se omalovažavala i ismijavala, no ona očito ima duboke korijene i, kad se uspostave odgovarajući psihološki i društveni uvjeti, postaje moćan stimulans. Vođina karizmataska moć nije tek puka tlapnja – nitko ne može poreći da milijuni u nju vjeruju.” Nasuprot ostalim despotskim oblicima vladavine, gdje često vlada neka klika, a despot je u ulozi marionete, totalitarne vođe mogu zaista činiti sve što požele. Oni svojom zemljom vladaju poput stranog osvajača, ali je njihova efikasnost mnogo veća jer samoubilačka odanost masa koje ga podupiru nikada nije dovedena u pitanje. Najviši sloj u organizaciji totalitarnog poretka je bliski krug oko vođe koji može biti neka službena institucija poput boljševičkog Politbiroa ili promjenljiva grupa ljudi koji ne moraju zauzimati neki položaj poput Hitlerovog kruga. U središtu režima, kao motor koji ga stavlja u pokret, stoji vođa. Od elitnih sastava je odijeljen bliskim krugom “upućenih” koji oko njega rasprostire tajnovitost koja odgovara njegovoj nedodirljivoj nadmoći. Vođa stalno pomiče središte moći, često u druge organizacije, ali ne razvrgava, niti čak razotkriva grupe kojima je vlast bila oduzeta. Pravo je mjesto vlasti takva zagonetka da ni sami pripadnici vladajuće klike nisu sigurni za svoj položaj. Jedna od najvećih tehničkih razlika sovjetskog i nacionalsocijalističkog sistema jeste u tome što je Staljin, kada god bi u vlastitom pokretu premjestio vlast s jednog aparata na drugi, običavao uništiti i taj aparat i njegove ljude, dok je Hitler vrlo uspješno koristio ljude koje je prezirao, ali u izmijenjenim ulogama.

Nacistička i boljševička država veoma su slične u pogledu veze moći i tajnovitosti jer u oba slučaja vrijedi da prava moć počinje gdje i tajnovitost, odnosno, što su vladine službe vidljivije istaknute to im je moć manja. Dok se despotski vladar ne poistovjećuje u podređenima, temeljno načelo vođe totalitarnog poretka je potpuna uzajamna lojalnost vođe i naroda. Kult vođe vrednuje se kroz kvazireligiozne obrede koji ostavljaju snažan dojam strahopoštovanja i idolopoklonstva.

Iskazivanje odanosti vođi, marševi, povorke..., postaju metode masovne indoktrinacije. Vođa pri tome nikada nije u prilici da mora opravdavati ili dokazivati vlastite izjave. Ono što vođi omogućuje da radi sve što želi jeste činjenica da se sadržaj totalitarne propagande ne propituje jer posumnjati u valjanost rasizma i antisemitizma u nacističkoj Njemačkoj, gdje je jedino bilo važno rasno porijeklo, gdje je karijera ovisila o 'arijskoj' fizionomiji (Himmler je kandidate za SS odabirao s fotografija), a količina hrane o broju židovskih predaka, bilo je ravno sumnji u postojanje svijeta.

Zloupotreba demokratskih načela

Brojne su pogreške netotalitarnog svijeta u diplomatskim odnosima sa totalitarnim vladama, a uzrokovane su nevjericom da su monstruozi zločini, koji su u totalitarnom okruženja svakodnevnica, uopšte mogući. Neke od njih su proizašle iz opravdanog predviđanja da će, s dolaskom na vlast, totalitarni pokreti gubiti svoj revolucionarni i utopijski značaj. Ali totalitarizam se pokazao kao potpuno atipičan režim. Boljševička, fašistička i nacistička strahovlada jačale su u obrnutom razmjeru s unutrašnjom političkom opozicijom, a još je nevjerovatniji bio način na koji su totalitarni režimi tretirali ustavno stanje. Po dolasku na vlast, nacisti su sastavili silu zakona i dekreta, ali se službenim ukidanjem Weimarskog ustava nisu zamarali, što je strane i domaće posmatračke navelo da se ponadaju u obuzdavanje straha i brzu normalizaciju režima, a sami se nacisti uopće nisu zamarali vlastitim zakonodavstvom, te strahovit broj pravosnažnih uredbi nisu javno ni obznanjivali. U Rusiji se pokazalo da je objavljivanje novog Ustava bilo početak goleme čistke kojom je u nepune dvije godine uništena postojeća uprava i izbrisani svi tragovi normalnog života. Do tada je ustav iz 1936. godine imao istu ulogu kao Weimarski jer je bio potpuno zanemaren, ali se niko nije trudio da ga ukine uz razliku da je Staljin, u svom dobro poznatom stilu, kao izdajice pogubio one koji su bili zaduženi za sastavljanje tog nikada odbačenog ustava. Ovakvo tretiranje ustavnog stanja pokazalo je kako "anglosaksonska parola nomokracije: vladavina zakona, a ne ljudi" u svojoj biti ima ideološku funkciju prikrivanja kako istinski ne mogu vladati zakoni već samo ljudi.

Dvije su osnovne zablude demokratski vođenih država koje su bile prevladane nakon uspjeha totalitarnih poredaka među masama. Prva

od tih zabluda jest da je narod preuzeo aktivnu ulogu u upravljanju, odnosno, da ga odlikuje tolerantnost prema drugačijim političkim orijentacijama. Druga zabluda je bila da su politički ravnodušne mase samo neartikulirana pozadina političkog života i da im do politike doista nije stalo. Uspjeh totalitarnih poredaka upozorio je da stvar nije tako jednostavna. Hitler je 1923. godine u Minhenu pokušao prepad i bio strahovito poražen. Lekcija neuspjeha nije bila uzaludna jer je shvatio da je rješenje u taktici legaliteta. "Jedina prilika da se izvrši prepad bila je zadobivanje vlasti (jer se nije mogla uzeti silom) i podizanje ustanka odozgo, legalnim putem." Ne razmišljajući o žrtvama, Hitler je svim sredstvima pokušao destabilizirati rad parlamenta, širio fanatizam, nemire i nesigurnost na ulicama s ciljem "isprovocirati građanski rat i hvaliti se time da smo ga mi ugušili, umnožiti nemire koje ćemo mi ublažiti".

Zaključci o teorijsko-praktičnom totalitarizmu

Totalitarni režimi su najekstremniji oblik represivnih sistema. Krajnji cilj totalitarne propagande je kompletan narod učiniti simpatizerima doktrine koja propovijeda dihotomnu podjelu svijeta na "braću po krvi" i masu krvnih neprijatelja koji se sistematski podvrgavaju beskompromisnom fizičkom istrebljenju.

Radikalizacija u istrebljenju pojačava se proporcionalno sa smanjenjem broja "stranih neprijatelja" režima, čime se onemogućava razvoj normalizacije, što taj pokret štiti od urušavanja. Totalitarni pokreti napadaju demokratske slobode s ciljem da ih ukinu, a pri tome se neutralni i politički ravnodušni čovjek mase podvrgava bez prigovora totalnoj manipulaciji sasvim svejedno radi li se o konkretizaciji ideologije zasnovane na mitu nacionalne veličine ili mitu proleterskog oslobođenja. Totalitarna vlast masovno proizvodi strah s ciljem da proizvede masu, te po vlastitom nahođenju, raspolaže imovinom i životom svakog pojedinca.

Monopolistička državna partija, kao vrhunac koncentracije vlasti, je socijalno-psihologijska posljedica masovnog društva. Kontrola nad društvom postiže se održavanjem kulta vođe, sinhronizovanjem svih društvenih organizacija, stvaranjem stepenovane elite, te atomiziranjem i izoliranjem pojedinaca.

Musolinijev, Hitlerov i Staljinov režim na ekstreman i intenzivan način su održavali totalno svojatanje savremene države, nepredviđen nivo represije i nasilja, besprimjernu manipulaciju medija kojom su kontrolisali i reprodukovali mase, nezapamćen cinizam u međunarodnim odnosima, aktuelnu opasnost od ultranacionalizma, silnu razornu snagu ideologija s krajnjim posljedicama rasizma i izopačene upotrebe savremene tehnologije i društvenog inženjeringa.

Uspjeh totalitarnih poredaka upalio je upozoravajuće svjetlo koje i danas signalizira kako moderno napredno društvo može potonuti u varvarstvo i biti glavni pokretač nevjerovatnih genocida. Dvije decenije Musolinijeve, Hitlerove i Staljinove dominacije trajno su promijenile svijet. Njemačka je, nakon završetka Drugog svjetskog rata, bila podijeljena Berlinskim zidom, Evropa željeznom zavjesom, a svijet suprotstavljenim velesilama naoružanim do te mjere da mogu razoriti planetu. U posljednje vrijeme snažan zamah doživjele su dvije institucije totalitarnih režima – terorizam i strah koji postaju dio svakodnevnice i opominju kako se strahote prošlosti mogu ponoviti ■

Džemal Najetović

TOTALITARIAN POLITICAL SYSTEMS AND TERRORISM

Summary

Totalitarianism (Ger. totalitarismus, Fr. totalitarisme). The adjective totalitarian was first used by Giovanni Amendolla in his journal *Il Mondo* for 12 May 1923, to name the Fascist abuse of parliamentary procedures. He used the term *sistema totalitario* for the unlawful pressure the Fascists exerted on the parliament. The appearance of totalitarianism had positive connotations in the ideology of Italian Fascism, since Mussolini first used the adjective in a speech delivered in 1925. In political theory, analyses of totalitarian dictatorships (Fascist, Nazi and Bolshevik) start from Friedrich's ideal type of totalitarisms. According to him, all the totalitarian dictatorships share six common features. The first is a detailed ideology that all the subjects must accept, at least passively. It contains a requirement based on a radical abolishment of an existing order and the establishment of a new one. The second is that the system has a single, mass-membership political party, mandatorily led by an individual dicta-

tor. The party membership includes approximately 10% of the population. The very core of the party is passionate and irrevocably loyal to the party ideology, trying to promote its widespread acceptance. The third is systemic terror exercised by a secret political police, supported and supervised by the party. The secret police focuses its terror on visible enemies of the regime as much as arbitrarily selected groups in the society. The secret police uses modern science, particularly psychology. The fourth is full monopoly over all the mass media, conditioned by technology. The fifth is that there is as similar technologically conditioned monopoly over all forms of effective armed force. The sixth is centralised governance and control over general economy.

Key words: *totalitarianism, Nazism, Fascism, Bolshevism, state, terror, terrorism.*